

Három hazai kistükör

Örömmel és elismeréssel köszöntjük az IGAZ SZÓ idei 3. számát. Az egymás hangját felerősítő három bátor híradás az ország és a romániai magyarság három egymástól távoli településéről: a Bákó környéki Klézséről (Beke György: *Demse Antal Klézséről*), a Székelyföld peremén meghúzódó Brassó megyei Székelyzsomborról (Herédi Gusztáv: *Zsongó Zsombor*) és az Arad megyei Ágyáról (Zsibói Béla: *Vándormadarak*) méltán keltett feltűnést, mert a szociológia mint tudomány ugyan már korábban megújult és korszerűsödött, s a szociográfiának is helyreállt a becsülete, jó hírve — gondolom, elég, ha utalok a KORUNK 1969-es szociográfiai számára és a MŰVELŐDÉS módszertani összefoglalóira —, de ilyen alapállású konkrét társadalomrajzban, felmérésben igen-igen szűkebben vagyunk, sok még a bizonytalankodás és az elbátortalanodás. Napjainkban „igen megnőtt a kereslet az igazmondás iránt”. Nagy a keletje a valóságfeltáró irodalomnak (melybe alaposan besegített a szépirodalom, úgyannyira, hogy már-már az egész terhet a maga vállára vette), legjavának átütő sikere a korszellem elhatározó megnyilatkozása, s ha az 50-es évek derekáig, legfeljebb végéig is jut el — Farkas Árpád találó kifejezésével: a valóságra emlékező irodalom —, „igazsága és üzenete van napjaink és jövőnk éveink számára is”.

E három írás viszont már közvetlenül birkózik jelenünk és jövőnk sorskérdéseivel. Szíven ütő tényeket, meggondolkoztató és figyelmeztető tüneteket tárnak fel. Zsomboron az egyke és az elvándorlás következtében a falu lakossága tíz év alatt a felére (!) csökkent. A gazdaság és a munkakedv leromlott, a fonáságok miatt a zombori határ hozadéka az utóbbi években megszappant. Herédi ugyanakkor a gazdasági bajok okainak feltárásában is messzire eljut. Igen tanulságos például, hogyan járultak hozzá a munkafegyelem megromlásához, a közvagyon felelőtlen kezeléséhez a be nem váltott ígéretek. Ágyán „a kocsmá egy napi átlagos italforgalma 2500 lej. A szomszédos vegyesüzlet utolsó, harmadik negyedévi könyvvásárlási mérlege (három hónap!) 770 lej volt”, az utóbbit is átszámolva egy napra: 2500 lejjel szemben 8 és fél.

Klézse lakói közül a század hatodik évtizedéig egyetlen egyből sem lett értelmiségi („megcsak finánc vagy vasutas sem”) — az azóta kinőtt értelmiségiek nagy része viszont eltépte még az idekötő hajszálgyökereket is, a falu és a mostani tanárok, tanítók többsége mérhetetlen távolságra él egymástól, s Kallós Zoltán kötete után ugyancsak felkapjuk fejünket, hogy a fonóban mesét még magyarul mondanak, de magyar éneket már alig tudnak a fiatalok. S a kétkulacsosságnak olyan példái idéződnek, mint a H.-é, aki „Bukarestig vitte a kérését, hogy nem kell Klézsén magyar iskola. De Róza leányát ő is Szentgyörgyre küldte, a magyar tagozatra.” Mostanában senki sem írt többet, igazabban, élményszerűbbet a csángókról, mint Beke. S bár Csángóföldön nagyon óvatosan szólnak terveikről, abba-abbahagyják, megint nekirugaszkodnak, mert „Csángóföldön vigyázni kell a tervezéssel, sok volt itt a keserű csalódás” — mégis mily erős a bizakodás. Okos, nagy tervek formálódnak a mezőgazdaság felvirágoztatásáról, a gyümölcsstermesztésről s a csángók szellemi felemelkedéséről (nagyon előről kell kezdeniük), anyanyelvi kultúrájuk emancipálásáról. Nem lehet elfogódottság nélkül olvasni, hogyan fogadták a csángók és milyen hatást váltott ki bennük az újabbban a moldvai relék által közvetített magyar tévé-műsor, és hogyan eskette össze Demse Antal a

gyergyói völgyényt és a klézsei menyasszonyt. És 1970-ben (!) Demse Antal 150 születést jegyzett be az anyakönyvbe (családonként négy gyermek az átlag, a szomszédos Forrófalván meg hat), s a helybeli iskolákba 1250 (!) gyermek jár. Beke Györggyel együtt szakad fel belőlünk is a szenvedélyes kiáltás: „Hej, Kalotaszeg büszke népe! Hej, kevély Homoród mente!...“ S egy sóhajnyi „is“: az óvodában Csicsó Antalné kis tanítványai már „azt is el tudják énekelni, hogy *Bújj, bújj zöld ág, zöld levelecske...*“

A három írás háromféle stílus, megmódolás — az egyik szenvedélyesebb és szárnyalóbb, a másik „szárazabban“ értekező, s ez nem is lenne baj. Különösen Zsibói írására azonban nagyon-nagyon ráfért volna a jobb megérlelés, a túl sok zavarosság kiszűrése, a sokat markolás erőltetése helyett az érthetetlen módszerbeli következetlenség és pontatlanságok elkerülése.

Erdekesek a felfedett sajátos, eltérő jegyek, nem kevésbé az egymástól függetlenül megtalált, de szintén a valóság diktálta közösek (például az „asszonygazdaságok“ kialakulása). Mind a három írás híven tükrözi a város és az ipar elhatározó szerepét a nagyarányú népességmozgásban, de jellegüknek megfelelően megmaradnak faluközpontú kutatásnak. Reméljük, előbb-utóbb a városközpontú szociográfiai kutatás is fel fog zárkózni.

Farkas Árpád szép, értő (és tiszteletre méltóan tartózkodó) bevezetőjéből ezt olvassuk: „néha azonban az a különös érzésem, hogy valahol már ifjú és okos hadak gyülekeznek birtokba venni e szűzföldeket, talán a filozófia-karon, a Korunk-előadásokon...“, nem állhatom meg, hogy el ne áruljam: jó ösztöne nem csalta meg. Ha még nem is hadak, de rajok nemcsak „gyülekeznek“, hanem már át is estek a tűzkeresztségen. S épp a „Korunk fiataljai“, akik a közelmúltban végeztek jól összehangolt, közös szociográfiai felmérését a Szatmár megyei Bogdándon. (Eredményeikről egyik közeli számunkban olvashatunk.)

S ha reménykedhetünk újabb hadak kirajzásában, ehhez bizvást jelentősen hozzájárultak az IGAZ SZÓ írásai.

K. Á.

A NEMZET TIPOLOGIÁJA

(*Revista de filozofie*, 1971. 2.)

A nemzet tipológiája a politikai szociológia azon területe, amely a mai nemzetek csoportosításával foglalkozik. Elena Florea *Tipologia națiunii. Principalele puncte de vedere* című cikkében több csoportosítási kísérletet mutat be.

R. A. Schermeron a gazdasági vagy a politikai tényezők viszonylagos túlsúlya alapján osztályozza a nemzeteket. Két fő típust különít el, amelyeket jobb szó híján „ec-pol“ és „pol-ec“ típusnak nevez. Az előbbi a gazdasági intézmények túlsúlyát jelzi (Nyugat-Európa nemzetei, Kanada, az Egyesült Államok, Ausztrália tartozik ide), az utóbbi a politikai intézményekét (ide tartoznak a szocialista nemzetek és a nemrég függetlenné vált országok legnagyobb része).

Volker Bornschie, Heide B. Dechmann és Manfred Dechmann a várnai VII. nemzetközi szociológiai kongresszuson felolvasott közleményükben a csoportosítás főbb szempontjának ugyancsak a gazdasági és politikai tényezőkt tekintik.

De ezenkívül figyelembe veszik a nemzetek *kulturális helyzetét* és általában mindazt, ami a *fejlődéssel* kapcsolatos.

A szerzők szerint a MI (Modern Industrial Society) típus a legfejlettebb, legnyitottabb. Tizenöt nemzetet sorolnak ide, az Egyesült Államokat és a nyugat-európai nemzetek legnagyobb részét. E típus belső politikai struktúrája nagyon hajlékony, a horizontális tagozódás erős a társadalmi rétegeknek a politikai és társadalmi életben való *minőségi* részvétele miatt.

A fejlődésben levő nemzeteket tartalmazó M típus 25 nemzetet foglal magában, közöttük a szocialista országok legnagyobb részét, néhány európai kapitalista országot (Ausztria, Görögország, Olaszország, Spanyolország) és más kontinensbeli országokat (például Japán, Brazília, Izrael, Mexikó). Az ebbe a típusba tartozó nemzeteket magasfokú vízszintes és függőleges tagoltság jellemzi. Nem ritka a vízszintes tagoltság (a nem-

zet belső struktúrái) és a függőleges ta-
golság (politikai struktúrák) közötti
konfliktus-helyzet.

Az *MS* és *S* típusok a „harmadik világ”
nemzeteinek többségét foglalják maguk-
ban. Jellemzőjük a fejlődés és a függet-
lenség elvárásai s konkrét eredményei
közötti meg nem felelésből származó fe-
szültség. E nemzetek fejlődése anómiát
eredményez „a hatalom nemzetben belüli
megosztását irányító normák elégtelen-
sége miatt”. Állandó harc folyik a hata-
lom központosításaért és a központosítás
ellen. A bizonytalanságot fokozza a nagy
kulturális különeműség miatt előálló
„teljes nemzeti megosztottság”.

Végül a *TF* és *NF* típus a „harmadik
világ” hagyományosan feudális és neofeu-
dális társadalmait jelzi azon nemzete-
ket, amelyek politikai forradalmukat tel-
jes egészében egy elitnek tulajdonítják.

A tanulmány szerzői szerint a nemze-
tek állandó mozgásban vannak, és a
mozgás irányát a klasszikus kapitalista
modellnek megfelelő, legfejlettebb *MI* tí-
pus határozza meg.

A polgári politológia kísérleteinek be-
mutatása után Elena Florea a polgári és
a szocialista nemzet meghatározásaival
foglalkozik. „Mivel a kapitalizmus sajátos
történeti terméke — írja —, a polgári
nemzet a termelőeszközök *magánkapita-
lista tulajdonán* alapul. A mélyen ellent-
mondásos osztálytartalom és a társada-
lom két alapvető osztálya közötti harc
miatt nem lehet egységes, társadalmi-
gazdasági és kulturális élete egyenlőtlen
fejlettségi, nemzeti tudata ellentmondá-
sos osztálytartalommal teltett. A polgári
nemzet kerete a nemzeti állam, amely a
polgári érdekek megvalósításának és vé-
delmének eszköze.” Mindez — a szerző
szerint — a *nemzeti kérdés* éles felvető-
déséhez vezet, nemcsak a nemzetek kö-
zötti viszonyban, hanem valamennyi pol-
gári nemzetben belül is.

Bizonyos történelmi körülmények foly-

tán a nemzetben belül más etnikai ere-
detű lakosság is él: az együttélő nemze-
tiségek, amelyek kisebb vagy nagyobb
mértékben megőriznek bizonyos jellemző
vonásokat (nyelv, hagyományok, kultúra,
sajátos lelki alkát). Egyes politikai-szo-
ciológiai munkák szerint (pl. George Ea-
ton Simpson és J. Milton Yinger könyve)
a többségi csoporttól eltérő eredetű la-
kosság két különböző és végletes minő-
ségként létezhet: mint *együttélő nemzeti-*
és mint *kisebbség*. Az együttélő nemzeti-
ség meghatározás normális társadalmi ál-
lapotot tükröz: minden megkülönböz-
tetés nélküli részvételt a társadalmi-políti-
kai, gazdasági és kulturális-szellemi élet-
ben. Ez csak a *demokratikus társadalom*
feltételei között lehetséges. Az együttélő
nemzetiség egyik jellemző magatartása
a *pluralizmus*. A szerzők szerint a plura-
lizmus „előfeltétele a dinamikus civilizá-
ciónak, a csoportok közötti cserének és
kölcönhatásának. A pluralizmus szokáso-
formája az a politikai és gazdasági egy-
ség, amely megtűri a kulturális, nyelvi és
vallási sokféleséget”. *Erőszakolt* asszimi-
láció körülményei között az adott népcso-
port nem mint együttélő nemzetiség, ha-
nem mint kisebbség létezik. A kisebbség
attribútumai: alacsonyabbrendű társadal-
mi helyzet (státus), állandó elnyomásban-
élés, az erőszakolt asszimilációt, a lakos-
ság áthelyezését vagy kiirtását célzó po-
litika. Egy ilyen politika ideológiai ki-
fejeződése a nacionalizmus és a soviniz-
mus — állapítja meg Elena Florea.

A *szocialista nemzet* fogalmával kap-
csolatban a cikk szerzője kiemeli, hogy
a kutatók többsége nem ért egyet a
*társadalmilag homogén (egynemű) nem-
zet* elnevezéssel. A szocialista nemzet a
szocializmus építésének kezdetétől egé-
szben az osztályok eltűnéséig nem lehet
egynemű, még akkor sem, ha a létező
társadalmi osztályok és rétegek alapvető
gazdasági érdekei azonosak.

KORTÁRS IRODALOM ÉS MONDATKULTÚRA

(*Új Írás*, 1971. 3.)

Figyelmet érdemlő ankétot kezdemé-
nyezett az *Új Írás* szerkesztősége Az *em-
beri szó jelene és jövője* címen. Három
kérdést intéztek a legismertebb magyar-
országi írókhoz: az első általában az
emberi szó lehetőségeire vonatkozik a
tudományos-műszaki forradalom korá-
ban, a második az anyanyelv állapotát
illeti, a harmadik az élő magyar iroda-

lom nyelvéről, stílus-változásairól fag-
gatózik.

A válaszok természetesen különböző-
ek, de sok azonosságot is találunk ben-
nük, amelyek meggondolkoztatók. Illés
Endre szerint „Egy új nyelvújítás oxi-
géngazdag korszakában élünk. Kazin-
czyék pénzverdéje főként képzőkkel,
mindenféle toldalékokkal, majd csonki-

tásokkal dolgozott, a nyelven és a való-
ságon nemegyszer erőszakot téve. A mai
nyelvújítás viláágunk, életünk, szokásaink
anyagi és szellemi újralfedezése. Kímé-
letlen látás. Szellemes érzékelés és érzé-
keltetés. Meghökkenítő tárgyilagosság. Met-
szó pontosság. Mindig nagy áramlás. Tal-
lán még soha nem volt ilyen erős az
áramlás a népi nyelvből, a fiatalok nyel-
véből, a hétköznapok szókincséből az iro-
dalmi nyelvbe, és fordítva: az irodalom-
ból vissza a hétköznapokba.“

Kolozsvári Grandpierre Emil ugyan-
csak elismeri a szókincs rohamos gyara-
podását, de figyelmeztet a nyelvtani sor-
vadásra: „...nyelvünk mai állapotának
legveszedelmesebb körtünete a mondat-
kultúra hiánya. Holott e nélkül nem
születhet jó irodalom, se jó tudomány,
nem számítva ide a matematikát, vegy-
tant stb. A középiskolákban, sőt a főis-
kolákban sem kapják meg a tanulók a
minden művelt embernek szükséges és
hasznos stilsztikái, fogalmazási és gon-
dolkodási alapot. Költőink többnyire na-
gyobbak prózairóinknál, ami némileg
megokolja, hogy a tanárok, az esztéták
oly sokat foglalkoznak verselemzésekkel;
a költészetet magasrendű élvezet, a próza
is lehet az, de amellet a prózára szük-
ség van a mindennapok gyakorlatában.
A próza elhanyagolása napról napra
megbosszulja magát a pontatlan jogsza-
bályok, rendeletek, használati utasítások
stb. félreértésében. És amellet nyilván
ebben gyökeredzik a különféle iszonya-
tos szakmai zsargonok kialakulása.“

Nagy László ugyanezt a kettősséget lát-
ja: „Mondatszerkezeti romlás fenyegeti
nyelvünket. Germánosan jelentkezik rég-
óta, de mint újkori bomlottság is veszé-

lyes. Nyilvánvaló a nyelvünk szótári gaz-
dagodása. Gazdagodik tiszta foganással,
összevonással, magyarítással. Ez örven-
detes pusztán azért, mert a hanyatló
nyelv nem gondoskodik jövőjéről, csak
elfogadja az idegen szavakat, úgy döglő-
dik.“ Hangsúlyozza a tudatos nyelvápolás,
tanulás fontosságát: „Nem elég magyar
anyanyelvűnek születnünk, tanulnunk
kell magyarul a sűrű. Árt az olyan em-
ber is a nyelvnek, aki csak a szabályok-
hoz igazodik, aki megszállottan görccsöt
görccsel tetézh, nem látva a legfőbb tör-
vényt: a természetességet.“

Weöres Sándor, a mai magyar nyelv
egyik legnagyobb művésze, így összegezi
saját tapasztalatát: „Magam arra törek-
szem, hogy a magyar nyelv lehetőségeit
minden elképzelhető irányban kitapogas-
sam. Egyrészt visszamegyek például most
készülő *Psyché* versciklusomban a ma-
gyar nyelv százötven-kétszáz évvel ez-
előtti, Kazinczy-kori állapotába, másrészt
montázs technikával igyekszem a mai költő-
i vagy prózai nyelvet egészen a mon-
datok és szavak szétdarabolásáig hajlé-
konyra tenni. Nagyon lényegesnek érzem
a szött, font, kigyózó mondatokkal való
kísérletezést, mert úgy érzem, ez gazda-
gítja leginkább a nyelvet; és arra kérem
fiatal költőinket, ne elégedjenek meg a
kattogó tómondatossággal, hanem jussa-
nak el a sok fölé- és alárendelést bonyo-
lító mondatkigyókig és mondatzörnyete-
gekig.“

Az írói ízlések sokfélék, de abban kö-
zösek, amit Illyés Gyula így fogalma-
zott meg: „Stílusa annak van, akinek
mondatai fölrepülnek. A gyalogló mada-
rak, ahogy emlékszem, nem énekelnek.“

A SZÜRREALIZMUSRÓL — REALISTÁN

(Filmvilág, 1971. 5.)

Aligha van „izmus“, amely a jelenkori
művészetekben élőbb, szervezesebben
volna jelen, mint a szürrealizmus — no-
ha köztudott, hogy a szürrealista kiáltvá-
nyok, teóriák alapján létrehozott művek
régén átkerültek a művészetek, az irodalom
múzeumába, nem hatnak közvetle-
nül az olvasóra.

Am ahogy a költészetben, a prózában
vagy a drámában, a filmművészetben is
„hangzatos nyilatkozatok és látványos
gesztusok nélkül — ismét »divatba« jött
a szürrealizmus. Bergman kezdte? Vagy
Resnais a *Hirosimával* és a *Marienbad-*
dal? Esetleg Fellini, aki az *Országút* pu-

ritán realizmusától jutott el a *Nyolc és
fél*, a *Giulietta és a szellemek*, a *Fellini-
satyricon* barokkosan gazdag képzetvi-
lágáig? A lényeg az, hogy egyaránt jelen
van Wajda és Godard, Tarkovszkij és
Antonioni művészetében.“ Gyertyán Er-
vin tanulmányának érdeme, hogy a je-
lenség rögzítése mellett megkísérli az
esztétikai magyarázatot is, mégpedig igen
eredeti kiindulóponttal: egy jügoszláv
esztétára hivatkozik, aki a szürrealizmus
„antirealista“ besorolására így válaszolt:
„Azt mondják, háta fordít a valóságnak.
De hiszen a háta mögött is a valóság
van.“

Az ismert film- és irodalomesztéta továbbgondolja ezt a „bonmot“-t, s kifejti, hogy „mennél realistább, valóságosabb, köztöttebb egy művészet formanyelve, annál alkalmasabb a szürrealizmusra is; hogy a szürrealizmus mint a hagyományos realizmus elleni lázadás kifejezőeszközeiben maga is a realizmuson alapszik“. Mert „a szürrealizmus, miközben »hátat fordított« a valóságnak, felfedezte a »hátuk mögötti« valóságot: miközben a mindent elvető forradalmiság gesztusával fellázadt a hagyományos szerkesztés, mese, kauzalitás, stilizáció ellen, hogy mindezt felrobbantva nyersen, a maga legvalóságosabb belső világában ragadja meg emberi lényegüket (vagy legalábbis, amit annak vélt) — voltaképpen egy új szerkesztési, mesei, oksági, stilizációs elvet fedezett fel, rendszerint teremtett meg“.

Gyertyán Ervin néhány filmtörténeti példával támasztja alá érvelését, írásának azonban a filmesztétikán túlmutató jelentőséget az ad, hogy más művészetek bevonásával (noha a bővebb kifejtésre itt nincs módja) érdekes összefüggésekre villant fényt.

„A szürrealizmus költői lehetőségei — írja a szerző — a maguk teljességében csak a realitással való konfrontációban bontakozhattak ki — elsősorban, ha nem is kizárólagosan, a groteszk különböző formáiban, amire Christian Morgenstern-től József Attiláig vagy Prévert-ig anynyi példát láthatunk, de ami tulajdonképpen Kassák szürrealizmusának is a

lényegét alkotja. A műalkotás befogadója ugyanis — s ebben tetőzik paradoxonunk — minden alkotást realistán értelmez. A szürrealizmus is csak úgy válhat hozzánk szóló kommunikációvá — ha a valóságot ismerjük fel benne, ha képesek vagyunk a maguk realis világképében, értékrendjében elhelyezni, ha a maga szürreális jelenségvilágában valóságos lényegét fejez ki, impresszióvá, jelképpé, parabolává válik. Ebből adódik sajátos és egyedülálló költészete, de ebből adódik, hogy a szó stiliztikai értelmében korántsem homogén világ; szinte mindazok a stílusok és iskolák lehetségesek benne, amelyek a formanyelveket, kifejezőeszközeiket a valóságimitációból eredeztetik, nem szürrealista művészi megnyilatkozásokban. Salvador Dali vagy Yves Tanguy a szürrealizmus naturalistái, Chagall a szürrealizmus impresszionistája vagy posztimpresszionistája — azért olyan elragadó. Buñuel a szürrealizmus szimbolistája — ebből ered Dantét idéző jelképi gazdagsága és gondolati mélysége; Kafka a szürrealizmus realistája — ezért tudja a valóság fejlődéstendenciáit olyan páratlan közvetlenséggel megragadni. S a humor világában ugyanezt mondhatjuk Chaplinre. A lélektani realizmust illetően Bergmanra, Fellinire és az utóbbi filmjeit illetően Antonionira is.“

Ebben a sorban említi a szerző Jancsó Miklós és némely japán film „modellező paraboláit“ is.

INTÉZMÉNYESÜLŐ EGYÜTTMŰKÖDÉS

(Lumea, 379—380.)

Nicolae Ecobescu és Sergiu Celac *Reflecții privind cadrul organizatoric al securității și colaborării în Europa* (Gondolatok az európai biztonság és együttműködés szervezeti kereteiről) című kétrészes tanulmánya a következők szerint — tételesen — sorolja fel egy javasolt európai biztonsági együttműködési szervezet céljait:

A nemzetközi béke és biztonság megszilárdítása az európai földrészen, az összes résztvevő államok egybehangolt erőfeszítései és akciói eredményeként megvalósult kötelezettségek egységes rendszereként.

A népek szabadságra, függetlenségre, méltóságra, jogegyenlőségre, a haladásra, barátságra, együttműködésre, békés

együttélésre irányuló jogos törekvéseinek előmozdítása.

A nemzetközi enyhülés és megértés légkörének kialakítása, ami lehetővé teszi minden nép, minden ország anyagi és szellemi erőforrásainak teljes hasznosítását, az illető nép és ország akaratának és szándékainak megfelelően.

A kölcsönös bizalom, a barátság, az együttműködés és a jószomszédi viszony fejlesztése minden európai nemzet között, függetlenül politikai, gazdasági, társadalmi rendszerüktől vagy fejlettségi színvonaluktól.

A résztvevő államok politikai kapcsolatainak erősítése — függetlenül társadalmi rendszerüktől —, beleértve szerződések megkötését, az olyan intézkedé-

seket, amelyek arra hivatottak, hogy előmozdítsák és fejlesszék a népek és országok közötti békés együttműködést a nemzetközi jog és etika normái alapján.

A jogi szabályok elsődlegességének biztosítása a nemzetközi kapcsolatokban, a nemzetközi törvényesség megerősítése.

A részvevő államok erőfeszítéseinek egyeztetése azon feltételek létrehozásáért, amelyek lehetővé teszik az erőszakkal való fenyegetés kiktűzőbölését, az államközi viszonyokban az erő alkalmazásának a törvényen kívül helyezését, Európa békéje és biztonsága tartós biztosítékainak létrehozását.

A részvevő államok között már felmerült, vagy a jövőben bekövetkezhető vitás kérdések csakis békés úton és békés eszközökkel való elintézésének elősegítése.

Az európai katonai enyhülésre és a leszerelésre vezető hatékony intézkedések megtárgyalása és elfogadása, beleértve a következőket: a fegyverkezési kiadások csökkentése, tartózkodás a más államok területén, vagy más államok területe szomszédságában folytatott hadgyakorlatoktól, vagy más természetű erőfitogtatótól, az idegen katonai támaszpontok felszámolása; minden katonai alakulat visszavonulása más állam területéről sa-

ját nemzeti határai mögé; a részvevő államok haderői létszámának csökkentése; atommentes térségek létrehozása, a nukleáris fegyver birtokában levő hatalmak kötelezettségvállalása, hogy nem használják ezt a fegyvert az atommentes övezetben levő államok ellen.

A műszaki és tudományos együttműködés kiterjesztése, mindenekelőtt a műszaki haladás legfontosabb ágazataiban (elektronika, kibernetika, informatika, automatika, távközlés); a nukleáris energia békés célú alkalmazása.

A cserék szélesítése és az együttműködési kapcsolatok tökéletesítése a művészet, a kultúra, az oktatás, valamint a közegészségügy terén.

Az együttműködés fejlesztése a környezet védelmében, küzdelem a levegő és a víz szennyeződése ellen; természetvédelem.

A tanulmány e része a tétel felsorolása után leszögezi: a részvevő államok erőfeszítéseinek az említett célokra történő összpontosítása nem jelentené Európa önmagába zárkózása, elszigetelődése irányzatának batorítását. Az európai államok joga, sőt kötelessége részt vállalni azoknak a problémáknak a megoldásából, amelyekkel az egész emberiségnek meg kell küzdenie.

LÉVI-STRAUSS NYILATKOZIK

(L'Express, 1971. 1027.)

A párizsi folyóirat „háttér-rovatában” a strukturalista antropológia immár hatvankét éves megalapítója színes interjú keretében számos kérdésre válaszol, a tudós-etika maga megfogalmazta szellemében: „A tudós nem az ember, aki a kérdésekre megfellebbezhetetlen válaszokat ad, hanem az, aki kimondja a nagy kérdéseket...” A következőkben ismertetjük az interjú néhány részletét.

Kérdés: Néha a marxisták az ön műveire hivatkoznak. Mi erről a véleménye?

Válasz: Nem hinném, hogy a marxisták hozzám tartozónak vallanak magukat. Inkább én volnék az, aki bizonyos tekintetben a magaménak vallottam Marxot.

Kérdés: Van egy korszaka, amelyet a marxizmus jelzett?

Válasz: Ez a korszak még tart. Marx tanítása szerint valamely társadalom ideológiája csakis azon konkrét viszonyok fényében válik érthetővé, amelyek az embereket a társadalmon belül egy-

máshoz fűzik, a világhoz, amelyben élnek és dolgoznak.

Marx — akinek az alépitmény és a felépitmény egymástól való megkülönböztetését köszönhetjük — főként az alépitménnyel foglalkozott, s csak vázolta a módot, ahogyan e kettő kölcsönös összefüggéseit megfogalmazhatnók. Éppen a felépitmények azon elméletéhez szeretnék hozzájárulni, amelynek Marx — ez irányú foglalatosságait meghaladó — fontosságot tulajdonított.

Kérdés: Az ön művei kivétel nélkül mind végüket járó vagy már kihalt társadalmakkal foglalkoznak. Milyen — jelenleg érvényes — tanulságokat vonhatunk le belőlük?

Válasz: A kérdésre több vonatkozásban lehet válaszolni.

Először is az a sok ezer emberi társadalom, amely létezett vagy még létezik, mindmegannyi kiművelt tapasztalás; az egyetlenek, amelyek alapján feltevéseinket megfogalmazhatjuk és igazolhatjuk; hiszen mi nem állíthatunk be kísér-

leteket, s nem ismételhjük meg őket, mint fizikus vagy természettudós kollégáink, hanem az említett tapasztalások a lehető legbiztosabb eszközök egyikét szolgáltatják ahhoz, hogy megérthessük, tulajdonképpen mi megy végbe az ember szellemében, hogyan is gondolkodik az ember. Ez volna tehát az etnológia haszna, ebben az értelemben támaszthatunk vele szemben igényeket hosszú távon.

Kérdés: Hát rövid távon?

Válasz: Történelmi társadalmainkban is vannak olyan jelenség-szigetek, amelyekre azonos módszerek alkalmazhatók. Így például a vidéki élet bizonyos vonatkozásaira. Laboratóriumom egy csoportja négy esztendeje közvetlen ankként tanulmányozza Bourgogne egy faluját. Hozzáfűznék még néhány területet, amelyen belül a megtartás, az alkotás és a fejlődés tényező tökéletesen illeszkedne bele a közösségi élet tudati parancsolataiba: művészet, divat, étkezési szokások... Viszonylagos függetlenségük folytán a jelentéktlenebb területek nagytólként tükrözve tárhatják fel kultúránk

nagyon jellemző és mély aspektusait.

Végezetül még csak annyit: az etnológia alkalmas arra, hogy bizonyos szerénységre készítsen bennünket; önmagában már ez is elegendő volna létének igazolásához. Az etnológusok arra hivatottak, hogy tanítsák: életmódunk nem az egyetlen lehetséges életmód, másfélék is lehetségesek, sőt, azok lehetővé teszik bizonyos embercsoportok számára, hogy rátaláljanak boldogságukra. Az etnológia szerénységre int bennünket, arra, hogy más életmódokat is tiszteletben tartsunk. Tegyük hozzá: az etnológusok tanulmányozta társadalmaktól tanult leckék azért is megszívlelendők, mert ezeknek a társadalmaknak sikerült az ember és természeti környezete között kialakítani azt az egyensúlyt, amelynek titkát, értelmét mi elvesztettük.

Kérdés: Vajon elképzelhető-e, hogy az etnológia egy szép napon megújítja ismereteinket az emberről, nyíltabbá, „emberibbé“ nemesíti őket?

Válasz: Boldog volnék, ha így lehetne, de ezt azért nem merem remélni.

Feszt László grafikája